

ideologi i bytte for våben. Samtidig med at den kolde krig var medvirkende til at eskalere interne konflikter, blev konflikterne yderligere internationaliseret, ved at mange oprørsbevægelser havde baser i nabostater, hvorfra de lancerede deres angreb. Med den kolde krigs ophør er der en stærk tendens til, at Afrikas konflikter bliver "afrikaniseret". Specielt efter kriserne i Somalia og Rwanda har vestlige stater forsøgt at holde sig på behørig afstand.

Claphams bog gør op med afhængighedsteoriernes økonomiske determinisme, som dominerede studiet af Afrikas internationale relationer i 1970'erne til fordel for en "bringing-the-state-back-in" model. Skal man pege på en problematisk side af bogen, er det generaliseringen af kvasistatsbegrebet til at indfange samtlige Afrikas stater, såvel Sydafrika som Den Demokratiske Republik Congo eller Somalia for den sags skyld.

De fire bøger har forskellige svar på, hvorvidt Afrikas reformer er "gammel vin på nye flasker", eller om der er sket kvalitative forandringer. Bratton og van de Walle ser skeptisk på forandringer her og nu, men deres politisk-institutionelle model åbner mulighed for en langstrakt forandringsproces. Chabal og Daloz pointerer, at staten i bund og grund er uden autonomi, den er ikke løsrivet fra samfund og økonomi, og derfor er de igangværende reformer af statsapparatet udelukkende retorik for at tilfredsstille donorerne. Tripp virker mere optimistisk, i hvert fald på Tanzanias vegne, hvor staten er ved at give mere plads til samfundet. Eftersom en omfattende uformel økonomi kan iagttages på hele kontinentet, ville det være interessant, hvis mønstret fra Tanzania kunne genfindes andre steder. Clapham ser også mulighed for forandringer i Afrikas politiske udvikling, men til det værre.

Den voksende marginalisering af Afrika fra resten af verden har været kombineret med fremvæksten af stadig mere løse statsstrukturer. De fire bøger illustrerer, at afrikaforskningen er inde i en kreativ periode, hvor især analysen af politiske institutioner er sat i centrum. Læser man dem alle, er man godt dækket ind.

Mette Kjær og Jens Rudbeck
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Kurt Aagaard Nielsen, Anni Greve, Finn Hansson, Klaus Rasborg (red.), *Risiko, politik og miljø i det moderne samfund – en antologi om en aktuel kontrovers*, København: Forlaget Sociologi, 1999, 374 s., kr. 275,00.

Nærværende bog ønsker at beskrive og kritisk diskutere Ulrich Becks projekt om risikosamfundet. Med redaktørernes egne ord er ambitionen at levere „en publikation, som akademiske miljøer, der vil markere sig i risikosamfundsdiskussionen, ikke kan komme uden om“ (p. 10). Samtidig ønsker man ikke blot at vinkle diskussionen fra sociologi men også fra naturvidenskab og samfundsvidenskab, fordi man finder, at det netop er i bredden og tværfagligheden, at dansk risikoforskning kan bidrage til forskningen.

Skal det siges kort, er der to hovedproblemer med bogen. De sociologiske indlæg er spændende og indsigtfulde, men afslører i store træk Becks risikosamfund som en samling af interessante iagttagelser, der uden „videnskabelig metode og systematisk brug af informationer“ dårligt kan bære en generel teori om det nye samfund. De fleste af forfatterne vil mere eller mindre eksplicit hel-

ideologi i bytte for våben. Samtidig med at den kolde krig var medvirkende til at eskalere interne konflikter, blev konflikterne yderligere internationaliseret, ved at mange oprørsbevægelser havde baser i nabostater, hvorfra de lancerede deres angreb. Med den kolde krigs ophør er der en stærk tendens til, at Afrikas konflikter bliver "afrikaniseret". Specielt efter kriserne i Somalia og Rwanda har vestlige stater forsøgt at holde sig på behørig afstand.

Claphams bog gør op med afhængighedsteoriernes økonomiske determinisme, som dominerede studiet af Afrikas internationale relationer i 1970'erne til fordel for en "bringing-the-state-back-in" model. Skal man pege på en problematisk side af bogen, er det generaliseringen af kvasistatsbegrebet til at indfange samtlige Afrikas stater, såvel Sydafrika som Den Demokratiske Republik Congo eller Somalia for den sags skyld.

De fire bøger har forskellige svar på, hvorvidt Afrikas reformer er "gammel vin på nye flasker", eller om der er sket kvalitative forandringer. Bratton og van de Walle ser skeptisk på forandringer her og nu, men deres politisk-institutionelle model åbner mulighed for en langstrakt forandringsproces. Chabal og Daloz pointerer, at staten i bund og grund er uden autonomi, den er ikke løstrevet fra samfund og økonomi, og derfor er de igangværende reformer af statsapparatet udelukkende retorik for at tilfredsstille donorerne. Tripp virker mere optimistisk, i hvert fald på Tanzanias vegne, hvor staten er ved at give mere plads til samfundet. Eftersom en omfattende uformel økonomi kan iagttages på hele kontinentet, ville det være interessant, hvis mønstret fra Tanzania kunne genfindes andre steder. Clapham ser også mulighed for forandringer i Afrikas politiske udvikling, men til det værre.

Den voksende marginalisering af Afrika fra resten af verden har været kombineret med fremvæksten af stadig mere løse statsstrukturer. De fire bøger illustrerer, at afrikaforskningen er inde i en kreativ periode, hvor især analysen af politiske institutioner er sat i centrum. Læser man dem alle, er man godt dækket ind.

Mette Kjær og Jens Rudbeck
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Kurt Aagaard Nielsen, Anni Greve, Finn Hansson, Klaus Rasborg (red.), *Risiko, politik og miljø i det moderne samfund – en antologi om en aktuel kontrovers*, København: Forlaget Sociologi, 1999, 374 s., kr. 275,00.

Nærværende bog ønsker at beskrive og kritisk diskutere Ulrich Becks projekt om risikosamfundet. Med redaktørernes egne ord er ambitionen at levere „en publikation, som akademiske miljøer, der vil markere sig i risikosamfundsdiskussionen, ikke kan komme uden om“ (p. 10). Samtidig ønsker man ikke blot at vinkle diskussionen fra sociologi men også fra naturvidenskab og samfundsvidenskab, fordi man finder, at det netop er i bredden og tværfagligheden, at dansk risikoforskning kan bidrage til forskningen.

Skal det siges kort, er der to hovedproblemer med bogen. De sociologiske indlæg er spændende og indsigtfulde, men afslører i store træk Becks risikosamfund som en samling af interessante iagttagelser, der uden „videnskabelig metode og systematisk brug af informationer“ dårligt kan bære en generel teori om det nye samfund. De fleste af forfatterne vil mere eller mindre eksplicit hel-

lere bruge teoribegreber fra Giddens og Luhmann til at forklare risiko i den moderne verden, og dette undergraver naturligvis bogens væsentligste fokus på Beck. Gorm Harste afskriver næsten Becks klassikerstatus, netop fordi den mangler seriøs, metodisk og empirisk back-up (p. 164-165).

Det andet problem med bogen stammer fra den bredde og tværfaglighed, der skulle markere styrken i den danske tilgang. Her synes caseanalyserne at stå temmelig teoretisk ufunderede, det naturvidenskabelige afsnit (Rank) virker nærmest blottet for tværfaglighed, og afsnittet, der skulle demonstrere styrken i den samfundsvidenskabeligt funderede diskussion af risiko og miljø (Heinberg), er rystende uprofessionelt. Endelig virker bogen også – med sine mange slå- og opsætningsfejl – en smule for hastigt og skodesløst produceret.

Grundideen i risikosamfundet er for så vidt enkel: Det tidligere industrisamfund producerede goder og den væsentlige konflikt lå i fordelingen af disse goder. De fleste risici var derimod natur-skabte eller lokalt håndterbare. I dag producerer samfundet risici, som ikke længere er lokale og overkommelige, og derfor ligger den nye konflikt i fordelingen af disse risici. Spørgsmålet er naturligvis, om de grundlæggende risici virkelig er blevet mindre overkommelige (eller som Beck pointerer, at de ikke længere kan forsikres). Det er væsentligt at pointere, at dette er et empirisk spørgsmål – er for eksempel den Sorte Død eller drivhuseffekten mest alvorlig? Ingen af de to kunne forsikres, og målt relativt kostede den Sorte Død formentlig 30 pct. af Europas BNP, mens drivhuseffekten vil koste omkring 0,6 pct. af det tilbagediskonterede, globale BNP.

Samtidig er spørgsmålet, om samfundet på nogen rimelig måde kan siges at

være konstitueret eller endsize domineret af spørgsmålet om risici. Bogens bidrag diskuterer det alene som et teoretisk problem, hvor man skiftevis hælder til Beck, Giddens, Luhmann og andre. Argumentationen kommer derfor primært til at virke som en kamp mellem ulige intuitioner a lå „jeg tror, dette begreb beskriver virkeligheden bedre“, mens spørgsmålet i denne anmelders øjne naturligvis er empirisk.

Becks risikosamfund fandt sin historiske – og ofte sin retoriske – basis i en frustration over stadig større miljøtrusler og atomtruslen. Langt de fleste beskrevne risici er netop miljørisici. Der er for mig at se ingen tvivl om, at vores samfund i de seneste årtier har fået en stadig klarere konfliktlinje i spørgsmålet om miljø, og på den måde sætter Beck fokus på en væsentlig dimension af vores samfund. Men dels er det for mig uplausibelt, at dette skulle udgøre den eneste eller væsentligste konfliktlinje (miljø udgør stadig kun omkring 5 pct. af vores statslige udgifter), og dels forekommer det mig ganske urimeligt, at man ikke også tematiserer den empiriske rimelighed i miljøbekymringen. Muligvis bekymrer mange sig om miljø (selv om bekymringen synes at være aftagende), men det er af afgørende betydning for modellens langsigtede forklaringskraft, om denne bekymring er korrekt eller baseret på myter.

Dette har sammenhæng med de mere konkrete kapitler, hvor der ofte udvises en forbløffende afslappet holdning til empirisk belæg – hvilket samtidig tyder på, at risikodebatten også delvist er udtryk for en teoretisk demonstration af forskerens gode og grønne vilje. Det er også i den sammenhæng, at bogen nævner „Lomborg-debatten“ (deraf undertitlen „en aktuel kontrovers“), og mange indlæg kommer med spredt kritik af un-

dertegnede for at være naiv, uvidende, eller det, der er værre.

I Jesper Grolins kapitel om Brent Spar-sagen, beskrives det fint og præcist, hvordan Greenpeace kunne sætte den store Shell-koncern til vægs netop på grund af befolkningens risikobekymring. Grolin fortsætter med at diskutere, hvorvidt en sådan Becksk subpolitik kan blive mere fremherskende, og han argumenterer fornuftigt, at det nok er for tidligt at forvente mere end flere enkeltsags-politikker. Problemet for undertegnede ligger i, at beslutningens rationale aldrig rigtig problematiseres. Grolin nøjes med at konstatere, at „selv om størstedelen af det marinbiologiske establishment i England støttede Shells argumenter ... stod Greenpeace ikke alene“ (p. 274). NERC-rapporten præsenteres som Greenpeaces væsentligste støtte, fordi den opregnede flere kritikpunkter, men Grolin undlader overraskende at nævne, at rapportens konklusion direkte afviste rationaliteten i Greenpeaces argumentation.

Naturligvis kan man hævde, at forløbet netop viser, at rationelle argumenter har mistet deres værdi i et risikosamfund. Men dels undlader et sådant ræsonnement at forholde sig til langtidseffekten – er det realistisk at formode, at vi vil (kunne) fortsætte med at ignorere rationelle argumenter på langt sigt? Dels undlader Grolin helt at diskutere den væsentlige boomerangeffekt, som Greenpeaces ukorrekte argumentation empirisk medførte i forhold til en lang række andre områder – en konkret påvisning af væsentligheden af korrekte argumenter, også i et risikosamfund.

Endelig har bogens redaktører af uforklarlige årsager valgt at medtage et kapitel af Claus Heinberg. Indlægget er en let omskrivning af hans *Politikerkronik* (12. november 1998) og indehol-

der en retorisk skarp, men chokerende useriøs og udokumenteret kritik af mine argumenter i „Lomborg-debatten“. Interessererede læsere kan se Heinbergs fejl i *Politiken* (19. november 1998), men en enkelt smagsprøve bør her refereres. I forbindelse med pesticider har jeg påpeget, at mens de måske koster et halvt kræftdødsfald, vil en udfasning betyde væsentligt højere priser på frugt og grønt, et lavere forbrug og derfor mere end 500 ekstra kræftdødsfald. Hertil svarer Heinberg, at „når prisen på grønt stiger, så spiser man mere grønt. ... I økonomisk teori hedder fænomenet „Giffen-paradokset“ – så kan de som gider, selv slå efter. ... Gider man alligevel ikke, kan man spørge fru Nielsen på Valby Laggade“ (p. 318). Dette er hele Heinbergs argumentation. Det eneste økonomiske estimat vi har fra Skandinavien viser, at frugt og grønt er – ikke et giffen-, inferiørt eller normalgode men – et luksusgode (Edgerton et al., 1996, *The Econometrics of Demand Systems*, Holland: Kluwer, p. 108-110). Læseren kan selv vurdere, hvorvidt Heinbergs „fru Nielsen“ (desværre uden adresse) er en bedre kilde.

Grundlæggende holder resten af bogen (på trods af de ovennævnte problemer) heldigvis en ganske anden og højere standard og giver os en grundlæggende indsigt i risikosamfundet og dets teoretiske problemer.

Bjørn Lomborg
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Bo Rothstein, *Just Institutions Matter. The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 270 s., \$ 59,95 hc., \$ 19,95 pb.